HE 146/2021 vp
VNS 8/2021 vp

Rajavartiolaitoksen esikunta
Suunnittelu ja talousyksikkö
Suunnittelupäällikkö, evl Jarkko Kolehmainen

12.10.2021

Eduskunta
Valtiovarainvaliokunta
Hallinto- ja turvallisuusjaosto

Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2022 ja valtioneuvoston puolustusselonteko Rajavartiolaitoksen osalta

1. Johdanto

Toimintaympäristö on säilynyt edelleen epävakaana ja vaikeasti ennustettavana. Rajaturvallisuus Euroopassa ja Suomessa on edelleen muuttuneen turvallisuustilanteen keskiössä. Baltiassa EU-maat ovat joutuneet hybridivaikuttamisen kohteeksi. Tilanne ja toimintaympäristö edellyttävät Rajavartiolaitokselta riittävää henkilöstöä, kalustoa ja toimivaltuuksia.

Rajavartiolaitoksen taloudelliset voimavarat vuonna 2022 ovat kohtuulliset. Tämä johtuu ennen kaikkea Rajavartiolaitokselle aiemmin kohdennetuista kertaluonteisista määrärahoista suorituskyvyn turvaamiseen ja toimitilaturvallisuuden parantamiseen (yht. 12,4 milj.€/2022). Merkittävimmät puutteet koskevat edelleen toimitilojen perusvuokra- ja ICT-menoja, joiden kustannustason nousua ei ole kompensoitu riittävälle tasolle vuonna 2022 esityksistä huolimatta.

Rajavartiolaitos jatkoi vuoden 2021 aikana merkittäviä resurssien uudelleen kohdentamisia sisärajavalvonnan jatkamiseksi heinäkuun loppuun saakka ja sen jälkeen virka-apuna terveysviranomaisten tukemiseksi terveysturvallisuustarkastuksissa rajoilla. Resursseja on kohdennettu ulkorajaliikenteen ja ulkorajojen valvonnasta. Käytännössä sisärajavalvontaan on tarvittu yli kolmasosa operatiivisissa tehtävissä olevasta henkilöstöstä. Samaan aikaan kaikki ulkorajaliikenteen rajanylityspaikat on pidetty auki ja valvonta maa- meri- ja ilmarajoilla on jatkunut aikaisempaan tapaan, mutta niukemmin resurssein. Syntyneisiin lisäkustannuksiin on myönnetty lisämäärärahoja valtion lisätalousarvioissa vuonna 2021.

2. Rajavartiolaitoksen toimintamenot

Rajavartiolaitoksen kyky varautua rajatilanteen häiriötilanteisiin ja kasvaviin EU-velvoitteisiin edellyttää henkilötyövuosimäärän nostamista 3 000 HTV:n tasolle vuoteen 2026 mennessä. Viimeisimmän hyväksytyn julkisen talouden suunnitelman mukainen rahoitus mahdollistaa enintään 2915 HTV:tta vuonna 2026. HTV-tarve nousee edelleen vuoden 2026 jälkeen johtuen osallistumisvelvoitteen kasvamisesta eurooppalaisiin raja- ja merivartiojoukkoihin sekä mahdollisesta Parikkalan rajanylityspaikan kansainvälistämisestä.

Rajavartiolaitoksen toimintamenoihin käytettävissä oleva rahoitus vähenee vuodesta 2023 alkaen noin 13 milj. euroa. Samaan aikaan kiinteät kustannukset nousevat, eikä niihin voida Rajavartiolaitoksen omilla toimenpiteillä vaikuttaa. Suorituskyvyn ylläpitäminen, rajavartijamäärän turvaaminen, ICT-menojen kustannustason nousun kompensaatio ja toimitilojen rahoitusvajeet edellyttävät kehyskauden 2022 – 2025 lopulla yhteensä noin 20

milj. euron lisärahoitusta toimintamenoihin. Kyseiset luvut eivät sisällä Parikkalan rajanylityspaikan avaamista eikä vihreän siirtymän tarvitsemaa rahoitusta.

Aiemmista merkittävistä sopeuttamistoimista johtuen Rajavartiolaitos ei voi vastata rahoitusvajeeseen ja kustannustason nousuun muutoin kuin henkilöstöä merkittävästi vähentämällä. Rahoitusvaje henkilötyövuosissa laskettuna on yhteensä 300 HTV vuonna 2025.

Rahoitusvaje leikkaa merkittävästi Rajavartiolaitoksen operatiivista suorituskykyä. Vaikutus näkyy kaikissa Rajavartiolaitoksen lakisääteisissä tehtävissä: rajaturvallisuuden ylläpitämisessä, meripelastuksessa ja ympäristövahinkojen torjunnassa sekä kriisivalmiuden ylläpitämisessä. Valvonnan määrä itärajalla ja merellä vähenee. Samalla laskee kyky vaikuttaa rajat ylittävään rikollisuuteen, laittomaan maahantuloon ja ihmiskauppaan. Viive avunantamiseen kasvaa, erityisesti meripelastus- ja ympäristövahinkojen torjuntatehtävissä sekä hälytystehtävissä itärajalla. Rajanylitysliikenteen sujuvuus heikkenee merkittävästi. Suorituskyvyn ja näkyvyyden lasku vähentävät kansalaisten turvallisuutta ja turvallisuuden tunnetta. Rahoitusvaje vaikeuttaa kaluston ylläpitoa ja uusimista. Investointi- ja korjausvajeet heikentävät kaluston käytettävyyttä ja luotettavuutta, mikä entisestään heikentää turvallisuuspalvelujen tuottamista vaatimusten mukaisesti. Rahoitusvaje vähentää aluskaluston merivuorokausia ja lentokaluston lentotunteja, mikä merkitsee valmiuden heikentymistä kaikissa tehtävissä.

3. Rajavartiolaitoksen investoinnit

Eduskunta on myöntänyt määrärahan (245 milj. euroa) kolmen vanhentuneen ulkovartiolaivan korvaamiseen kahdella uudella Turva-luokan ulkovartiolaivalla. Saatujen tarjousten perusteella rahoitus ei riitä kahden laivan hankintaan. Sisäministeriö on esittänyt ratkaisuehdotuksensa valtionvarainministeriölle. Ehdotus on vielä käsittelyssä. Kolme vartiolaivaa on ehdoton minimi merialueiden turvallisuudesta huolehtimiseen.

Hallitusohjelmassa oleva kahden vanhentuvan valvontalentokoneen korvaaminen kahdella uudella on edelleen ilman tilausvaltuutta ja rahoitusta. Hankinta on käynnistettävä viipymättä, jotta uudet valvontalentokoneet ehditään saada käyttöön ennen nykyisten lentokoneiden elinkaaren päättymistä vuonna 2025. Silloin Suomella ei jatkossa olisi kyseisiä, operatiivisen toiminnan kannalta välttämättömiä suorituskykyjä rajavalvontaan, meripelastukseen, ympäristövalvontaan ja alueellisen koskemattomuuden valvontaan.

Rajavartiolaitoksen ilma- ja vartioalusten hankintamomentin peruskehystä esitettiin nostettavaksi 10 milj. euroon. Vuosina 2019 – 2021 peruskehyksellä rahoitettiin mm. nopeiden veneiden uusimista, partioveneluokan järjestelmäpäivitystä ja vartiolaiva Turvan telakointia. Kaluston hankinnan, peruskorjausten ja huoltojen kustannustason nousu on ollut 3 - 4 %/vuosi, mutta määrärahatasoa on tarkistettu vain vähäisessä määrin viimeisen 10 vuoden aikana.

Maa- ja merirajan teknisen valvontajärjestelmän uudistamiseen on myönnetty puolet (25 milj. euroa) uudistuksen edellyttämästä rahoituksesta. Hankkeen toimeenpanoa rytmittämällä myönnetyn rahoituksen arvioidaan riittävän kehyskauden loppupuolelle vuoteen 2024 saakka. Seuraavan vaiheen keskeisin tavoite on rajavartiotoiminnan tietojärjestelmän uudistaminen. Tietojärjestelmä on keskeinen osa hanketta ja sillä on mahdollista automatisoida osa nykyisin manuaalisesti tehtävästä työstä, joka muutoin tulee lisääntymään valvontajärjestelmien uudistamisen yhteydessä. Hankkeen loppuun saattamiseksi 25,5, milj. euron vielä puuttuva rahoitus on välttämätön.